

حلول ماه مبارک رمضان

ماه عبادت و بندگی

مبارک باد.

رمضان کریم

انواع خانواده از منظر قرآن کریم

حجت الاسلام والمسلمین علیرضا انصاری

تهیه و تنظیم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم

اشاره

خانواده سنگ بنای جامعه و تنها نهادی است که از ابتدای تاریخ تاکنون به‌عنوان اصلی‌ترین نهاد اجتماعی، خاستگاه فرهنگ‌ها، تمدن‌ها و تاریخ بشر بوده است. اسلام به‌عنوان مکتبی انسان‌ساز، خانواده را نهاد مقدس و مرکز هستی تمدن، موفقیت‌ها و کانون تربیت می‌شمارد. بر این اساس تشکیل «خانواده مطلوب» خاستگاه جوامع انسانی، انبیا و اولیاست. خانواده مطلوب، خانواده‌ای است که واجد مؤلفه‌هایی مانند معنویت، محبت و ایثار بوده و اعضای آن را والدین شایسته و فرزندان صالح تشکیل دهد، این در حالی است که اعضای خانواده نامطلوب را والدین ناشایست و فرزندان ناصالح تشکیل می‌دهد. از این رو انبیا از خداوند درخواست میکردند که همسران شایسته و نسلی پاک به آنها عنایت فرماید: «وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ

أَعِينِ وَ اجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا؛^۱ و آنان که می گویند پروردگارا! ما را از سوی همسران و فرزندانمان خوش دلی و خوشحالی بخش، و ما را پیشوای پرهیزکاران قرار ده.»
متأسفانه عصر حاضر، عصر بحران خانواده است، از این رو بررسی اقسام خانواده از منظر قرآن بایسته است. قرآن - ضمن بیان اقسام خانواده - به تبیین « خانواده مطلوب» و «خانواده نامطلوب» می پردازد تا انسانها خانواده مطلوب را الگو و از تشکیل خانواده ناموفق و چالش زا پرهیز نمایند.

انواع خانواده در قرآن

خانواده به عنوان یک نهاد اجتماعی، اقسام مختلفی دارد، مانند خانواده هسته‌ای، که شامل والدین و فرزندان است و معمولاً در یک خانه زندگی می کنند. خانواده گسترده، شامل چندین نسل از اعضای یک خانواده هستند که ممکن است در یک واحد مسکونی زندگی کنند. همچنین خانواده موفق؛ خانواده ناموفق؛ خانواده

^۱. فرقان: ۷۴.

مطلوب؛ خانواده نامطلوب؛ خانواده سالم و خانواده ناسالم.

گرچه در قرآن به گونه‌ای صریح و شفاف برای خانواده تقسیم‌بندی صورت نگرفته است، اما با در نظر گرفتن برخی مؤلفه‌ها، انواع خانواده در قرآن قابل شناسایی است. گفتنی است خانواده در قرآن با واژگانی مانند: «آل»، «اهل» و «عشیره» گزارش شده است. واژه «آل» مانند: «فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ»^۲ مراد از آن خاندانی بسیار گسترده، شامل همه فرزندان و نسل ابراهیم علیه السلام، است. واژه «اهل» مانند: «فَلَمَّا قَضَى مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا»^۳ و واژه «عشیره» مانند: «وَ أَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ»^۴ با توجه به

۲. نساء: ۵۴: «ما به آل ابراهیم، (که یهود از خاندان او هستند نیز)، کتاب و حکمت

دادیم» ر.ک: مجمع‌البیان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۹۵.

۳. قصص: ۲۹: «پس هنگامی که حضرت موسی مدت خود را به پایان رسانید و همراه خانواده‌اش (از مدین به سوی مصر) حرکت کرد از جانب طور آتشی دید به خانواده‌اش گفت درنگ کنید من آتشی دیدم.»

۴. احزاب: ۳۳: «و خویشاوندان نزدیکت را انداز کن.»

آموزه‌های قرآنی-به یک اعتبار- چهار نوع خانواده در قرآن قابل شناسایی است.

۱. خانواده امام علی علیه السلام

در قرآن از خانواده امام علی علیه السلام به‌عنوان خانواده الگو یاد شده است. خانواده‌ای که آیه تطهیر^۵، آیه مودت^۶، و آیه مباحله^۷ درباره آن نازل شده است که حاکی از جایگاه بلند اعضای آن است. پدر این خانواده امام علی علیه السلام است. امامی که رسول اعظم درباره ایشان فرمود: «ای علی! خدا را به حق معرفتش کسی جز من و تو نشناخت. و تو را به حق معرفت، جز خدا و من نشناخت».^۸ مادر این خانواده حضرت فاطمه زهرا است که قرآن او را خیر کثیر می‌خواند: «إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ»^۹ و رسول خدا از حضرت به‌عنوان ام‌ایها یاد، و

۵. احزاب: ۳۳.

۶. شورا: ۲۳.

۷. آل عمران: ۶۱.

۸. محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۳۹، ص ۸۴.

۹. کوثر: ۱.

درباره ایشان فرمود: «أَنَّ اللَّهَ يَغْضَبُ لِغَضَبِ فَاطِمَةَ وَ
يَرْضَى لِرِضَاهَا».^{۱۰} فرزندان این خانواده امام حسن و امام
حسین عليهما السلام هستند که رسول خدا آنان را سروران جوانان
بهشت دانست: «وَالْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ سَيِّدَا شَبَابِ
أَهْلِ الْجَنَّةِ».^{۱۱}

در تفسیر نمونه جریان این خانواده چنین گزارش شده
است: ابن عباس می گوید حسن و حسین علیه السلام
بیمار شدند. پیامبر با جمعی از یاران به عیادتشان آمدند
و به علی علیه السلام گفتند: ای ابوالحسن! خوب بود
نذری برای شفای فرزندان خود می کردی، علی علیه
السلام و فاطمه عليها السلام و فضه که خادمه آنها بود، نذر
کردند که اگر آندو شفا یابند سه روز روزه بگیرند. چیزی
نگذشت که هر دو شفا یافتند. درحالی که خانواده، از نظر
مواد غذایی دست خالی بودند، علی علیه السلام سه من

۱۰. شیخ صدوق، الأمالی، ص ۳۸۴.

۱۱. همو، من لا یحضره الفقیه، ج ۴، ص ۴۲۰.

جو قرض نمود، و فاطمه علیها السلام یک سوم آن را آرد کرد، و نان پخت، هنگام افطار سائلی در خانه آمد و گفت: سلام بر شما ای خاندان محمد! مستمندی از مستمندان مسلمین هستم، غذایی به من بدهید، خداوند به شما از غذاهای بهشتی مرحمت کند؛ آن‌ها همگی سهم خود را به او دادند و آن شب جز آب ننوشیدند. روز دوم را نیز روزه گرفتند و موقع افطار وقتی که غذا را آماده کرده بودند، یتیمی در خانه آمد آن روز نیز غذای خود را به او دادند. در سومین روز اسیری به هنگام غروب آفتاب در خانه آمد باز سهم غذای خود را به او دادند. هنگامی که صبح شد علی علیه السلام دست حسن و حسین علیهما السلام را گرفت و خدمت پیامبر صلی الله علیه و آله آمدند؛ هنگامی که پیامبر صلی الله علیه و آله آن‌ها را دید، مشاهده کرد از شدت گرسنگی می‌لرزند! فرمود! این حالی را که در شما می‌بینم برای من بسیار گران است، سپس برخاست و با آن‌ها به خانه فاطمه سلام الله علیها وارد شدند. فاطمه در محراب عبادت ایستاده بود در حالی که گرسنه بود، پیامبر صلی الله علیه و آله

ناراحت شد. در همین هنگام جبرئیل نازل شد و گفت ای محمد! این سوره را بگیر، خداوند بخاطر چنین خاندانی به تو تهنیت می گوید، سپس سوره "هل اتی" را بر او خواند. برخی از مفسران گفته اند که از آیه "أَنَّ الْأَبْرَارَ" تا آیه "كَانَ سَعْيَكُمْ مَشْكُورًا" که مجموعاً هیجده آیه است، در این موقع نازل شد.^{۱۲}

ویژگی های خانواده امام علی علیه السلام

با توجه به مطالب گزارش شده می توان به چند ویژگی برای خانواده امام علی علیه السلام اشاره نمود:

الف) معنویت

یکی از شاخصه های خانواده امام علی علیه السلام معنویت است، معنویت به زندگی انسان معنا می بخشد و برطرف کننده نارسایی ها در نظام خانواده و اجتماع است. در فضای معنوی، اعضای خانواده خداوند را ناظر بر رفتار و گفتارشان می دانند، از این رو، فضایل دینی و

^{۱۲} ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۲۵، ص ۳۴۳؛ ر.ک: محمدحسین طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۲۰، ص ۱۲۱؛ فضل بن حسن طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۱۰، ص ۶۱۴.

اخلاقی در رأس مسائل خانواده قرار می‌گیرد. این همان ویژگی است که در خانواده امام علی علیه السلام جایگاه ویژه داشت. بر این اساس بایسته است خانواده‌ها، خانواده امام علی علیه السلام را الگوی خود قرار دهند تا محیط معنوی داشته باشند و فرزندان با آموزه‌های قرآنی تربیت شود.

همسر شهید مصطفی چمران درباره اوج بندگی اش در محیط خانه می‌گوید: خیلی دوست داشتم در نمازهای واجب به او اقتدا کنم، اما مصطفی می‌گفت: «تو نماز را بخوان. پشت سر من نماز بخوانی، نمازت خراب می‌شود»؛ اما من نمازهایم را پشت سر مصطفی می‌خواندم. نمازش که تمام می‌شد، به سجده می‌رفت و صورتش را به خاک می‌مالید و گریه می‌کرد. خیلی سجده‌هایش طولانی می‌شد. هر شب از نیمه‌های شب تا اذان صبح، به نماز شب و تهجد مشغول بود. گاهی که دلم طاقت نمی‌آورد و به او می‌گفتم: «بس است دیگر؛ کمی استراحت کن»؛ در جواب می‌گفت: «تاجر اگر از اصل سرمایه‌اش خرج کند، ورشکست می‌شود. باید سود

به دست آورد تا زندگی اش بگذرد. ما هم اگر قرار باشد نماز شب نخوانیم، ورشکست می شویم».^{۱۳}

شهید مطهری به یکی از فرزندان خود نوشت: «حتی الامکان از تلاوت روزی یک حزب قرآن که فقط پنج دقیقه طول می کشد، مضایقه نکن و ثوابش را هدیه روح مبارک حضرت رسول اکرم بنما که موجب برکت عمر و موفقیت است انشاء الله»^{۱۴}. مادر آیت الله بهشتی نیز می گوید: «در دوران بارداری فرزندم، روزی یک جزء قرآن می خواندم و این قرائت قرآن احساس آرامش [خاصی] به من می داد. در موقع شیر دادن هم روبه قبله می نشستم و با وضو به او شیر می دادم و احساس می کردم هر وقت ناراحتی می کرد، موقع قرآن خواندن آرامش خاصی پیدا می کرد و به تلاوت من گوش می داد»^{۱۵}

ب) ایثار و انفاق

خداوند در توصیف خانواده علی علیه السلام فرمود: «وَ

^{۱۳}. رضا آبیاری، همسران زمینی، سرداران آسمانی، ص ۲۰.

^{۱۴}. <https://www.balagh.ir/content/۱۶۲۷۴>

^{۱۵}. <https://www.balagh.ir/content/۱۶۲۷۴>

يُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَ يَتِيمًا وَ أَسِيرًا؛^{۱۶} و
غذای خود را با علاقه (و نیاز) به آن و از روی محبت
خدا، به فقیر و یتیم و اسیر انفاق می کنند.» ایثار به معنای
فدا نمودن خواسته ها و نیازهای شخصی به نفع دیگران
است: «وَيُؤْتُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ كَانَ بِهِمْ
خَصَاصَةٌ»^{۱۷}؛ ایثار در خانواده، شامل کارهایی مانند
پذیرش مسئولیت های بیشتر، فدا کردن زمان و انرژی
برای دیگران و حمایت از یکدیگر در سختی ها می باشد،
همچنین ایثار می تواند روابط را تقویت کند. زمانی که
اعضای خانواده برای یکدیگر فداکاری می کنند، اعتماد و
محبت میان آن ها افزایش می یابد. ضمن اینکه فدای خود
برای دیگری نشان دهنده همدلی و محبت است.

ج) اخلاص

خداوند در توصیف خانواده علی علیه السلام فرمود:

^{۱۶}. انسان: ۸.

^{۱۷}. حشر: ۹: «و آنها را بر خود مقدم می دارند هر چند خودشان بسیار نیازمند باشند.»

«إِنَّمَا نُنْطَعِمُكُمْ لَوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا»؛^{۱۸} (و می گویند:) ما شما را بخاطر خدا اطعام می کنیم، و هیچ پاداش و سپاسی از شما نمی خواهیم!»

اخلاص به معنای صداقت، صمیمیت و نیت خالص در رفتار و تعاملات با دیگران است. اخلاص باعث ایجاد اعتماد در میان اعضای خانواده می شود. هنگامی که افراد به یکدیگر صداقت نشان دهند، احساس امنیت و آرامش بیشتری خواهند داشت. بیشتر ناراحتی ها در خانواده ها از یکدیگر، ناشی از انتظار داشتن از طرف مقابل در خانواده است. اما با وارد شدن عشق الهی در زندگی، تمام کارها رنگ الهی به خود می گیرد. با شناخت خداوند، انسان عاشق او می شود و جز او کسی را نمی بیند، پس با تمام وجود شاد است و هیچ یک از غم های ظاهری دنیا حتی بی مهری طرف مقابل او را عذاب نخواهد داد.^{۱۹}

^{۱۸}. انسان: ۹.

^{۱۹}. <https://rasekhoon.net/article/show/۲۰۲۳۶۹>

ج) وفای به نذر و خوف از معاد

خداوند در توصیف خانواده علی علیه السلام فرمود:

«يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا؛^{۲۰} آنها

به نذر خود وفا می‌کنند، و از روزی که شرّ و عذابش

گسترده است می‌ترسند.»

معاد باوری به انسان امید، انگیزه و مسئولیت می‌دهد و او

را ترغیب می‌کند تا به اعمال نیکورفتار اخلاقی توجه کند.

معاد باوری می‌تواند به تربیت نسل‌های آگاه و

مسئولیت‌پذیر در خانواده کمک کند، این باور به آنها

کمک می‌کند تا با مشکلات زندگی بهتر کنار بیایند.

۲. خانواده ابو لهب

یکی از خانواده‌های ناموفق که قرآن بدان اشاره نموده

است، خانواده ابو لهب است. خانواده‌ای که اعضای آن

را انسان‌های ناصالح و دشمنان اسلام تشکیل می‌دهد،

چنانچه پدر خانواده «ابو لهب» عموی پیغمبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

^{۲۰}. انسان: ۷.

است.^{۲۱} او یکی از نخستین افرادی بود که در برابر دعوت پیامبر اسلام ایستاد و به آزار رسول خدا پرداخت و از دشمنان اسلام بود، همچنین، «ام جمیل» همسر ابو لهب - خواهر ابوسفیان - مادر خانواده است که از دشمنان پیغمبر اکرم بود. سوره "مسد" در ابو لهب و همسرش نازل شده است: «تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَ تَبَّ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَ مَا كَسَبَ سَيِّضَلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ وَ امْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّنْ مَّسَدٍ»^{۲۲} بریده باد هر دود است ابو لهب (و مرگ بر او باد. هرگز مال و ثروت او و آنچه را به دست آورد به حالش سودی نبخشید. و به زودی وارد آتشی می شود که دارای شعله فروزان است. و همچنین همسرش در حالی که هیزم به دوش می کشد، و در گردنش طنابی از لیف خرما است.)^{۲۳}

۲۱. محمدحسین طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۲۰، ص ۳۸۴

۲۲. مسد: ۱-۵؛ ر.ک: محمدحسین طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۲۰، ص ۳۸۴.

۲۳. ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۲۷، ص ۴۱۵.

۳. خانواده فرعون

قرآن از خانواده دیگر به نام خانواده فرعون یاد می‌کند. خانواده‌ای که مدیریت آن را فرعون بر عهده دارد. همان فرعون‌نی که قرآن، او را پادشاهی مستبد و جبار معرفی می‌کند و او مدعی پروردگار مردم مصر است: «أَنَا رَبُّكُمْ الْأَعْلَى»؛^{۲۴} او قوم بنی اسرائیل را که پیش از این در زمان پیامبری یوسف علیه السلام در مصر ساکن شده بودند، به خدمت گرفت و بانگیزه پیشگیری از ولادت موسی دستور داد فرزندان پسر بنی اسرائیل را در هنگام تولد به قتل برسانند؛^{۲۵} اما در این میان، همسر او آسیه زنی پرهیزکار، با عفت و مومن است. گرچه نام آسیه در قرآن نیامده است، اما مفسران منظور از: «امْرَأَةٌ فِرْعَوْنَ»،^{۲۶} را که دو بار در قرآن آمده، آسیه دانسته‌اند. او زن نام‌آوری است که در دفاع از دین خدا، پیامبر الهی و مبارزه با ظلم

۲۴. نازعات: ۲۴.

۲۵. بقره: ۴۹.

۲۶. تحریم: ۱۱.

فرعون در تاریخ ضرب‌المثل شده است، چنانکه او در سخت‌ترین شرایط و در مرکز کفر بر عقاید توحیدی سخت پافشاری و از جان خود گذشت و به شهادت رسید.^{۲۷} از این رو، قرآن که از او، در برابر همسر نوح و همسر لوط - که با وجود معاشرت با پیامبران، به خدا کفر می‌ورزیدند-، به نیکی و الگوی موفق یاد می‌نماید: «وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ»؛^{۲۸} و خداوند برای مؤمنان، به همسر فرعون مثل زده است، در آن هنگام که گفت: «پروردگارا! خانه‌ای برای من نزد خودت در بهشت بساز، و مرا از فرعون و کار او نجات ده و مرا از گروه ستمگران رهایی بخش.

^{۲۷}. احمد بهشتی، درس‌هایی از زندگانی زنان نامدار در قرآن و حدیث و تاریخ، ص

۴. خانواده نوح علیه السلام

قرآن از خانواده نوح و لوط علیه السلام به عنوان دو خانواده چالش زا یاد می نماید. خانواده نوح خانواده ای است که مدیر آن حضرت نوح علیه السلام است که از پیامبران اولوالعزم به شمار می رود و خداوند او را با کتاب فرستاده است تا مردم را به سوی خدا دعوت کند؛ اما در سوی دیگر، زن نوح قرار دارد که انسان ناشایسته ای است، زیرا او در برابر دعوت نوح به خدا مقاومت کرد و کافر شد. از اینرو، خداوند او را الگوی کافران معرفی نمود: «ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَ امْرَأَتَ لُوطٍ»؛^{۲۹} همچنین خداوند همسر نوح را و همسر لوط را خیانت کار دانست: «ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَ امْرَأَتَ لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحِينَ فَخَانَتَاهُمَا»؛^{۳۰} خداوند برای کسانی که کافر شده اند به همسر نوح و همسر لوط مثل زده است،

۲۹. تحریم: ۱۱.

۳۰. تحریم: ۱۰.

آن دو تحت سرپرستی دو بنده از بندگان صالح ما بودند، ولی به آن دو خیانت کردند.

در خانواده نوح فرزندی ناصالحی نیز حضور دارد. او کسی است که به نوح ایمان نیاورد و به دلیل دوستی و هم‌نشینی با کفار و افراد فاسد، در زمره کافران و بدکاران قرار گرفت. خداوند طی آیات ۴۵-۴۷ در سوره هود به این جریان اشاره می‌نماید.

چالش‌ها و درس‌های خانواده نوح علیه السلام

۱. آسیب‌پذیری خانواده

خانواده نوح نمونه‌ای از چالش‌های خانوادگی است که در آن مشکلات و نافرمانی‌ها وجود داشته است. این داستان به ما می‌آموزد که حتی پیامبران نیز در خانواده‌های خود با چالش‌هایی مواجه می‌شوند. از میان فرزندان انبیا علیهم‌السلام، علاوه بر فرزند نوح علیه السلام، می‌توان به قابیل فرزند آدم علیه السلام، اشاره نمود. قابیل کسی بود که برادرش هابیل را به قتل رساند،^{۳۱} همچنین فرزندان

۳۱. مائده: ۳۰.

يعقوب عليه السلام برادر خود، يوسف عليه السلام را به چاه انداختند. البته بعدها از کرده خود توبه کردند.^{۳۲} در بین فرزندان اهل بیت علیهم السلام، عبدالله افسح، فرزند امام صادق علیه السلام است که انحراف عقیدتی داشت و ادعای امامت کرد.^{۳۳} براین اساس داستان خانواده نوح به ما می آموزد که ایمان و نیکی در خانواده یک امر جمعی است و هر عضو خانواده باید در راه حق و درستی حرکت کند.

۲. تاثیرگزارى دوستان ناباب

گرچه در بدبختی فرزند نوح علیه السلام عوامل دیگری نیز نقش داشت، اما آنچه فرزند نوح را دچار آسیب کرد دوستان ناباب بود. هم نشینی با دوستان با ایمان موجب رشد شخصیت انسان و تقویت ارزش های اخلاقی و معنوی در نوجوانان می گردد. از سوی دیگر، دوستی با

۳۲. يوسف: ۹۷.

۳۳. علی بن الحسین مسعودی، اثبات الوصیة للإمام علی بن أبی طالب علیه السلام، ص ۱۹۸.

افراد فرومایه - که معمولاً به انحراف‌های اخلاقی آلوده‌اند - یکی از زمینه‌های انحراف نوجوان است. دوستان منحرف و بی بند و بار سعی دارند تجربه‌های راست یا دروغ خود یا دیگران را درباره مسائل جنسی و انحراف اخلاقی را، برای نوجوانان و جوانان پاک تعریف کنند و آنان را به سمت ناهنجاری‌ها سوق دهند. پیامبر اکرم درباره ویژگی‌های افرادی که سزاوار رفاقت و هم‌نشینی هستند می‌فرماید: «حواریون به عیسی گفتند: ای روح خدا! با چه کسی مجالست کنیم؟ مسیح فرمود: با کسی که دیدارش شما را به یاد خدا بیندازد، و سخن گفتنش بر علم شما بیفزاید و عمل او شما را نسبت به آخرت راغب سازد».^{۳۴} **عَلَىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ** می‌فرماید: «**لَا تَصْحَبِ الشَّرِيرَ فَإِنَّ طَبْعَكَ يَسْرِقُ مِنْ طَبْعِهِ وَ أَنْتَ لَا تَعْلَمُ**»؛^{۳۵} از هم‌نشینی و دوستی با افراد شرور و آلوده پرهیز؛ زیرا طبیعت و شخصیت تو به‌طور ناخواسته تحت تأثیر بدی و

^{۳۴}. محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۱، ص ۳۹.

^{۳۵}. عبدالحمید ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغة، ج ۲۰، ص ۲۷۲.

ناپاکی طبع ایشان قرار می‌گیرد و صفات آلوده‌شان بر تو
اثر می‌گذارد.

با بدان کم نشین که بد مانی

خوپذیر است نفس انسانی^{۳۶}

۳. عاطفه پدری به فرزند

فرزند نوح، نصیحت و اندرز پدر را نشنید و تا آخرین
نفس دست از لجاجت و خیره سری برداشت و سرانجام
در میان امواج طوفان گرفتار و غرق شد. وقتی نوح فرزند
خود را در میان امواج دید، عاطفه پدری به جوش آمد و
به یاد وعده الهی درباره نجات فرزندش افتاد، رو به درگاه
خدا کرد و گفت: «و نادى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي
مِنْ أَهْلِي وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَأَنْتَ أَحْكَمُ
الْحَاكِمِينَ»؛^{۳۷} پروردگارا! فرزندم از اهل من و خاندان
من است، و تو وعده فرمودی که خاندان مرا از طوفان و
هلاکت رهایی بخشی، و تو از همه حکم‌کنندگان برتری،

^{۳۶}. <https://ganjoor.net/sanaee/hadighe/hdgh.07/sh28>

^{۳۷}. هود: ۴۵.

و در وفای به عهد از همه ثابت تری. اما بلافاصله پاسخ شنید؛ پاسخی تکان دهنده و روشنگر از یک واقعیت بزرگ واقعیتهایی که پیوند مکتبی را مافوق پیوند نسبی و خویشاوندی قرار می دهد. ای نوح! او از اهل تو نیست! بلکه او عملی است غیر صالح «یا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ»؛^{۳۸} فرمود: «ای نوح! او از اهل تو نیست! او عمل غیر صالحی است [= فرد ناشایسته ای است]! پس، آنچه را از آن آگاه نیستی، از من مخواه! من به تو اندرز می دهم تا از جاهلان نباشی!!»

۳. سرنوشت ستمگران خانواده

اگر خانواده بر مسیر حق حرکت نکند سرنوشت بدی را پیشرو دارد، زیرا این سنت الهی است و سنت الهی استثنا پذیر نیست، از این رو فرزند و همسر نوح در دریا غرق شدند: «وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحِينَا وَلَا تَخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ»؛^{۳۹} و با نظارت ما و [بر

۳۸. هود: ۴۶.

۳۹. هود: ۳۷.

اساس] وحی ما کشتی را بساز، و با من درباره کسانی که
ستم کرده‌اند، سخن مگو که یقیناً آنان غرق شدنی
هستند.»

کتابنامه

قرآن کریم

۱. ابن ابي الحديد، عبدالحميد، شرح نهج البلاغة، مصحح: ابراهيم، محمد ابوالفضل، قم: مكتبة آية الله المرعشي النجفي، اول، ۱۴۰۴ق.
۲. ابن بابويه، محمد بن علي، الأمالي، تهران: كتابچی، ششم، ۱۳۷۶ ش.
۳. ابن شهر آشوب مازندرانی، محمد بن علي، مناقب آل ابي طالب عليه السلام، قم: علامه، اول، ۱۳۷۹ق.
۴. اشتهاردی، محمد مهدی، زنان مردآفرین تاریخ، تهران: نبوی، ۱۳۷۶ش.
۵. بهشتی، احمد، درس‌هایی از زندگانی زنان نامدار در قرآن و حدیث و تاریخ، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۸ش.
۶. حویزی، عبدعلی بن جمعه، تفسیر نور الثقلین، مصحح: رسولی، هاشم، قم: اسماعیلیان، چهارم، ۱۴۱۵ق.
۷. دوانی، علی، زن در قرآن، تهران: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۷۸ش.
۸. سبزواری، محمد، ارشاد الازدهان الی تفسیر القرآن، بیروت: دار التعارف للمطبوعات، اول، ۱۴۱۹ق.
۹. طباطبایی، محمدحسین، المیزان فی تفسیر قرآن، بیروت: مؤسسه الأعلمی للمطبوعات، ۲، ۱۳۹۰ق.
۱۰. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، مصحح: یزدی طباطبایی، فضل‌الله، تهران: ناصر خسرو، سوم، ۱۳۷۲ش.

۱۱. فخر رازی، محمد بن عمر، التفسیر الکبیر، بیروت: دار احیاء التراث العربی، سوم ۱۴۲۰ق.
۱۲. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، مصحح: غفاری علی اکبر، تهران: دار الکتب الإسلامیة چهارم ۱۴۰۷ق.
۱۳. مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، مصحح: جمعی از محققان، بیروت: دار احیاء التراث العربی، دوم ۱۴۰۳ق.
۱۴. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران: دار الکتب الإسلامیة، دهم، ۱۳۷۱ش.